

طرح "مجموعه آموزشی تهران برای دانش آموزان با نیازهای ویژه"
طراحی معماری: آرزو زارع دار با راهنمایی دکتر علی علایی

برنده "The American Architecture Prize 2017"
در بخش Architectural Design / Educational Buildings

برنامه ریزی و طراحی مجموعه آموزشی برای دانش آموزان با نیازهای ویژه در پی تلاش نگارنده در راستای پژوهش در مورد "توجه به حواس پنجگانه در معماری"، انجام شده است. مجموعه ی مذکور که در منطقه ۲۲ شهر تهران مکانیابی شده است؛ شامل مقاطع تحصیلی پیش از دبستان و مقطع اول دبستان (شامل کلاسهای اول، دوم و سوم) به صورت مختلط و با کلیه ی معلولیت ها، مقطع دوم دبستان (شامل کلاسهای چهارم، پنجم و ششم) برای دانش آموزان پسر با کلیه ی معلولیت ها، متوسطه اول پیش حرفه ای و متوسطه دوم حرفه ای برای دانش آموزان پسر کم توان ذهنی و چندمعلولیتی می باشد که با توجه به دسترسی مناسب به بزرگراه ها و امکان گسترش می تواند در مقیاس فرامنطقه ای نیز پاسخگو باشد.

با عنایت به اینکه ساخت مدارس، موقتی نیست و همچنین به علت سرمایه ی زیادی که صرف ساخت اینگونه مراکز می شود، اگر نوع دانش آموزان ثبت نام شده تغییر کند، کاربران به گونه ای از فضاها، طبق نیازهای جدید - حتی برای دانش آموزان با نیازهای عادی- بهره می جویند؛ بنابراین در تمامی موارد اعم از انتخاب گروه های آموزشی و تصمیمات اتخاذ شده برای فضاهای عمومی و حتی استفاده از امکانات کارگاه ها سعی بر آن بوده تا با توجه به محدودیت زمین، جامع ترین حالت ممکن در نظر گرفته شود در حالیکه برای نادرترین موارد نیازهای ویژه نیز مورد استفاده باشد. به همین منظور در طراحی این مجموعه آموزشی سعی بر آن بوده تا اصول پایداری اعم از انعطاف پذیری و عدم تخریب در آینده و همخوانی با محیط زیست و بستر طرح، احترام به طبیعت و ارتباط با آن در اولویت قرار گیرند؛ ایجاد فضاهایی که نه تنها کمترین آسیب را متوجه ساکنین منطقه و محیط زیست کند، بلکه خود نیز متوجه کمترین آسیب از محیط آن باشد.

طرح پیشنهادی، مجموعه ای در هم تنیده از فضاهای باز و بسته است که در آن، فضاهای بسته به جهت بهره گیری از نور خورشید و ایجاد تنوع فضایی خرد و پراکنده شده و زنجیروار به هم متصل شده اند و فضاهای باز را دربر گرفته اند. فضاهای بسته در هر پیمایش از حجم دیگری کمک گرفته اند و گاه حجمی در ارتفاع بالاتر، احجام کوتاه تر را بر زمین استوار می کند؛ همانگونه که دانش آموزان با آسیب دیدگی کمتر به دانش آموزان با آسیب دیدگی بیشتر یاری میرسانند و یا قوت و ضعفشان مکمل یکدیگر می شود، قویتر به کمک ضعیف تر می آید و توالی این تضاد، بقای سیستم را تحکیم می کند. انعطاف پذیری ناشی از آنست که یک سیستم در شرایط بحرانی، کاستی ها را جبران می کند و همپوشانی از اینجا آغاز می شود.

عرصه های مجموعه شامل آموزشی و توانبخشی و اداری و عام المنفعه، مستقل متصل طراحی شده اند؛ مسیر میانی مجموعه، توده فضاهای بسته را به لحاظ کالبدی جدا و به لحاظ ارتباط فضایی متصل می کند. سازماندهی فضاهای آموزشی به نحوی است که هر مقطع تحصیلی علاوه بر فعالیت مستقل خویش و بهره مندی از حیات مستقل، زبانی برای سایر گروه های آموزشی نداشته باشد و نیز بتواند از امکانات فرهنگی، خدماتی، بهداشتی و ورزشی مجموعه که بواسطه ی تجمیع مقاطع تحصیلی و حداکثر پوشش دهی معلولیتها ایجاد شده، استفاده کند. عرصه ی آموزشی که شامل پنج بخش مستقل با حیات ها و فضاهای خدماتی خویش می شود،

پیرامون هسته میانی توانبخشی- اداری شکل گرفته است و بعضاً با فضاهایی مشترک به یکدیگر نیز یاری میرسانند. فضاهای بسته با آنکه در هم ادغام شده اند، به لحاظ روابط داخلی، ساده و خوانا با فرم خطی در پلان ردیف کلاسها شکل گرفته اند و کلاسها به واسطه ی راهرویی در جهات نورگیری مناسب مستقیماً با فضای باز و حیاط اختصاصی خویش ارتباط دارند تا آموزگاران امکان آموزش در فضاهای متنوع را داشته باشند. همچنین اگر آموزش دانش آموزان در یک فضا، بنا بر نیاز آنها دچار مشکل شود، امکان تفکیک استاندارد فضاها وجود دارد تا از امکانات، به نحوی شایسته بهره جویند.

بخش آموزشی شامل پنج عرصه ی مجزا و مستقل می باشد که هر پنج عرصه، از امکانات موجود در عرصه ی عمومی و سالن ورزشی بهره می جویند. بخشی از عرصه ی عمومی، عام المنفعه می باشد و به طور مستقل می تواند به بیرون از مجموعه خدمات دهد. کاربری های انتفاعی شامل سالن ورزشی، استخر، پارکینگ، سالن اجتماعات، اتاق مشاور و مددکار اجتماعی، فضای توانبخشی و گفتار درمانی، شنوایی سنجی، بینایی سنجی، فعالیت کارگروهی، هنر و موسیقی درمانی، فیزیوتراپی و کتابخانه می باشند. حیاط مستقل هر عرصه و جانمایی ورودی و خروجی در ضلع روبروی پارک محله و تفکیک مسیر سواره از فضای بازی دانش آموزان و تعبیه ورودی پارکینگ (واقع در زیرزمین اول) پیش از درهای اصلی مدرسه و بهره گیری از مصالح و اختلاف سطوح مناسب موجب امنیت دانش آموزان و آسایش حسی می شود. تعبیه ی پارکینگ انتظار والدین در عقب نشینی پیاده رو و فضای انتظار مستقل برای والدین در طول ساعات مدرسه نیز موجبات آسایش بیشتر ساکنین بافت مسکونی و والدین دانش آموزان را فراهم می آورد.

این مجموعه علاوه بر تامین نیازهای آموزشی و پرورشی و توانبخشی دانش آموزان، در ساعات پس از تعطیلی مدارس نیز میتواند به طور مستقل و بدون وارد شدن به فضای آموزشی دانش آموزان، پذیرای مراجعین باشد و امکانات مجموعه را به صورت عام المنفعه در اختیار بگذارد. مانند سالن ورزشی برای انواع بازی ها و استخر و فضای آبدرمانی که با وجود قرارگیری در زیرزمین دوم مجموعه از نور طبیعی خورشید بی نصیب نمانده و همچنین فضاهای اجتماعات و توانبخشی که با ورودی مجزا برای استفاده عموم برنامه ریزی شده است.